

“OILA VA TA’LIM HAMKORLIGI — KOMIL INSON TARBIYASINING ASOSI”
Shavkatov Asilbek
Nizomiy nomidagi O‘zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti, Tarix fakulteti
“Milliy go‘ya, ma‘naviyat asoslari va huquq ta‘limi”
yo‘nalishi 201-guruh talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20443723>

Annotatsiya: Ushbu maqolada oila va ta‘lim muassasalari hamkorligining yosh avlod tarbiyasidagi o‘rni, komil insonni shakllantirishdagi ahamiyati hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida oila, maktab va jamiyatning o‘zaro aloqalari tahlil qilinadi. Shuningdek, globallashuv va axborot oqimi kuchaygan bugungi davrda farzand tarbiyasida ma‘naviy muhit, ota-onaning mas‘uliyati va pedagogik hamkorlikning dolzarbligi ilmiy hamda hayotiy misollar orqali yoritiladi.

Kalit so‘zlar: oila, ta‘lim, tarbiya, komil inson, pedagogika, ma‘naviyat, yoshlar tarbiyasi, ota-onas mas‘uliyati, maktab, hamkorlik.

Inson tarbiyasi jamiyat taraqqiyotining eng muhim mezonlaridan biridir. Chunki har qanday davlatning kelajagi avvalo qanday avlod voyaga yetayotganiga bog‘liq bo‘ladi. Ma‘naviy barkamol, bilimli va mustaqil fikrlaydigan yoshlar jamiyat rivojining asosiy tayanchi hisoblanadi. Shu sababli ham yosh avlod tarbiyasi masalasi qadimdan eng muhim ijtimoiy vazifalardan biri sifatida qaralgan. Tarbiya jarayonida esa oila va ta‘lim muassasalari hamkorligi alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki komil inson birgina maktab yoki birgina oilaning sa‘y-harakati bilan emas, balki ularning o‘zaro uyg‘un hamkorligi natijasida shakllanadi.

Oila insonning ilk tarbiya maskanidir. Bola dunyoga kelgan ilk kundan boshlab atrof-muhitni, insoniy munosabatlarni va hayotiy qadriyatlarni avvalo oilada ko‘radi. Ota-onaning muomalasi, oiladagi ma‘naviy muhit, kitobga munosabat, odob-axloq qoidalari bolaning ongiga chuqur singib boradi. Psixologlarning ta‘kidlashicha, inson xarakterining asosiy qismi bolalik davrida shakllanadi. Shu bois oiladagi tarbiya kelajakdagi shaxs kamolotining poydevori hisoblanadi.

Sharq mutafakkirlari ham oilaning tarbiyadagi o‘rniga alohida e‘tibor qaratganlar. Abu Nasr Forobiy inson kamoloti yaxshi jamiyat va sog‘lom muhit orqali shakllanishini ta‘kidlagan bo‘lsa, Abdulla Avloniy “Tarbiya biz uchun yo hayot, yo mamot masalasidir” deya tarbiyaning naqadar muhim ekanini ifodalagan. Bu fikrlar bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan. Chunki zamonaviy texnologiyalar rivojlangan davrda ham insonning ma‘naviy dunyosi avvalo oilada shakllanadi.

Bugungi globallashuv davrida yoshlar ongiga ta‘sir qilayotgan omillar soni nihoyatda ortib bormoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, ommaviy madaniyat va virtual muhit yoshlarning dunyoqarashiga kuchli ta‘sir ko‘rsatmoqda. Bu jarayon bir tomondan bilim olish imkoniyatlarini kengaytirayotgan bo‘lsa, ikkinchi tomondan ma‘naviy tahdidlarni ham yuzaga chiqarmoqda. Shu sababli bugungi kunda ota-onalar va ta‘lim muassasalari zimmasidagi mas‘uliyat yanada ortmoqda. Chunki yoshlar ma‘naviy jihatdan mustahkam bo‘lmasa, turli zararli g‘oyalar ta‘siriga tez tushib qolishi mumkin.

Ta‘lim muassasalari esa oiladagi tarbiyani ilmiy va pedagogik asosda davom ettiruvchi muhim ijtimoiy institutdir. Maktab va oliy ta‘lim muassasalari yosh avlodga nafaqat bilim beradi, balki ularda hayotiy qarash, ijtimoiy mas‘uliyat va ma‘naviy fazilatlarini ham shakllantiradi. Pedagogning shaxsiy namunasi, dars jarayonidagi muhit va ta‘lim mazmuni o‘quvchi tafakkuriga

kuchli ta'sir qiladi. Shu bois o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki tarbiyachi va ma'naviy yo'l boshchi sifatida ham namoyon bo'lishi kerak.

Oila va maktab hamkorligi samarali bo'lmagan joyda tarbiya jarayonida uzilish yuz beradi. Masalan, maktabda intizom va o'dob targ'ib qilinib, oilada bunga e'tibor berilmasa, bola ikki xil muhit ta'sirida qoladi. Aksincha, oila va maktab bir maqsad asosida hamkorlik qilsa, tarbiya samaradorligi ortadi. Shu sababli ota-onalar va pedagoglar o'rtasidagi doimiy muloqot muhim ahamiyatga ega.

Bugungi zamonaviy pedagogikada "hamkorlik pedagogikasi" tushunchasi keng qo'llanilmoqda. Bu yondashuvga ko'ra, ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari — o'qituvchi, ota-ona va o'quvchi birgalikda faoliyat olib borishi kerak. Chunki farzand tarbiyasi umumiy mas'uliyatdir. Ayniqsa, yoshlarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish va internetdan oqilona foydalanishga o'rgatishda oila va maktab hamkorligi muhim natija beradi.

Komil inson tarbiyasi faqat bilim bilan cheklanmaydi. Insonda halollik, vatanparvarlik, mehr-oqibat, mas'uliyat, mehnatsevarlik va insonparvarlik kabi fazilatlar ham shakllanishi lozim. Bu fazilatlar esa avvalo oiladagi muhit orqali rivojlanadi. Bola ota-onaning boshqalarga bo'lgan munosabatini kuzatib, o'sha xatti-harakatlarni o'zlashtiradi. Shu sababli ota-onalarning shaxsiy namunasi eng kuchli tarbiya vositalaridan biri hisoblanadi.

Bugungi kunda ayrim oilalarda farzand tarbiyasiga yetarli e'tibor berilmasligi, ota-onalarning vaqt tanqisligi yoki virtual hayotga haddan tashqari berilib ketishi bolalar tarbiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Psixologlar ta'kidlashicha, ota-onaning farzand bilan jonli muloqoti kamaygan sari bolada ruhiy yolg'izlik hissi ortadi. Bu esa uning ijtimoiylashuviga va ma'naviy dunyosiga salbiy ta'sir qilishi mumkin. Shu bois oilada farzand bilan suhbatlashish, uning qiziqishlariga e'tibor berish va ma'naviy yaqinlikni saqlash juda muhimdir.

Maktabning ma'naviy muhiti ham komil inson tarbiyasida katta rol o'ynaydi. Agar ta'lim muassasasida sog'lom psixologik muhit, o'zaro hurmat va adolat tamoyillari ustuvor bo'lsa, o'quvchilar ham ana shu qadriyatlarni o'zlashtiradi. Pedagoglar tomonidan yoshlarning qobiliyatini qo'llab-quvvatlash, ularni rag'batlantirish va mustaqil fikriga hurmat bilan qarash tarbiya samaradorligini oshiradi.

Zamonaviy yoshlarning tafakkuri avvalgi davrlarga qaraganda boshqacha shakllanmoqda. Ular tezkor axborotga o'rganib qolgan, texnologiya bilan chambarchas yashaydigan avloddir. Shu sababli tarbiya usullari ham zamon talabiga mos bo'lishi kerak. Oddiy nasihat yoki majburlash bugungi yoshlar ongiga kuchli ta'sir qilmaydi. Aksincha, samimiy muloqot, tushuntirish va o'zaro ishonch asosidagi munosabat samaraliroq hisoblanadi.

Oila va ta'lim hamkorligida kitobxonlik madaniyatini shakllantirish ham muhim masalalardan biridir. Kitob o'qigan insonning tafakkuri kengayadi, ma'naviy dunyosi boyiydi va mustaqil fikrlash qobiliyati rivojlanadi. Ayniqsa, badiiy adabiyot inson qalbiga chuqur ta'sir qiladi. Shu sababli ota-onalar farzandlariga kitob o'qib berishi, maktablarda esa mutolaa tadbirlarini keng tashkil etish muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek, yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda tarixiy xotira va milliy qadriyatlarning o'rni katta. O'z tarixini bilgan inson o'zligini anglaydi va jamiyat oldidagi mas'uliyatini his qiladi. Shu bois oila va ta'lim tizimi yosh avlodga buyuk ajdodlar merosi, milliy urf-odatlar va ma'naviy qadriyatlarni chuqur singdirishi zarur.

Bugungi kunda rivojlangan davlatlar tajribasi ham shuni ko'rsatadiki, ta'lim sifati oilaviy tarbiya bilan chambarchas bog'liq. Masalan, Finlandiya va Yaponiya ta'lim tizimida ota-onalarning

maktab bilan hamkorligiga alohida e'tibor qaratiladi. Chunki pedagogika ilmida farzand tarbiyasi faqat ta'lim muassasasining vazifasi emasligi allaqachon isbotlangan.

Taklif sifatida aytish mumkinki, oila va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikni yanada kuchaytirish zarur. Maktablarda ota-onalar uchun pedagogik treninglar, ma'naviy-ma'rifiy uchrashuvlar va psixologik seminarlar muntazam tashkil etilishi maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, yoshlarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish, sport va kitobxonlikka jalb qilish ham tarbiya samaradorligini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, komil inson tarbiyasi jamiyat taraqqiyotining eng muhim shartlaridan biridir. Bu jarayonda oila va ta'lim muassasalari bir-birini to'ldiruvchi asosiy kuch sifatida namoyon bo'ladi. Oila insonning ma'naviy poydevorini yaratsa, ta'lim tizimi uning tafakkuri va dunyoqarashini rivojlantiradi. Shu bois ularning hamkorligi qanchalik mustahkam bo'lsa, jamiyatning kelajagi ham shunchalik barqaror va ma'naviy yetuk bo'ladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Karimov I. A. "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch." – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Mirziyoyev Sh. M. "Yangi O'zbekiston strategiyasi." – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
3. Avloniy A. "Turkiy guliston yoxud axloq." – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2008.
4. Forobiy A. "Fozil odamlar shahri." – Toshkent: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1993.
5. Quronov M. "Milliy tarbiya asoslari." – Toshkent: Ma'naviyat, 2019.
6. Musurmonova O. "Oila ma'naviyati va yoshlar tarbiyasi." – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
7. Dewey J. "Democracy and Education." – New York: Macmillan, 1916.
8. Freire P. "Pedagogy of the Oppressed." – Continuum, 1970.
9. UNESCO. "Global Education Monitoring Report." – Paris, 2023.